

Přewodźacy zešiwk k Sakschemu kubłanskemu planej

Čłowjeka njemóžeš ničo wučić.
Móžeš jemu jenož pomhać,
zo to sam we sebi wotkryje.

Galileo Galilei

To njemóžne je husto to,
štož njeje hišće nictó spytał.

Johann Wolfgang Goethe

Dołhož džiwanje eksistuje,
njeswjeci banalita triumfy.

André Heller

Jenož štož zwuk čuje,
móže barby słyšeć.

Michael Weisser

Štož słyši mjetelčkow smjeće,
tón wě, kak mróčele wonjeja.

Novalis

Mocy njemóžeš posrědkować,
ale jenož wubudzić.

Georg Büchner

Fantazija je wuznamniša
hač wěda.

Albert Einstein

Lubi starši,

Džěćace dnjowe přebywanišća a džěćace dnjowe pěstowanišća su městna, hdžež měli so džěći derje čuć, na kotrychž namakaja přečelow, dožiwjeja wěstotu a schowanosc we wobłuku, kiž skica jim tež dosć swobody za hrajkanje. A su to městna za wuknjenje a kubłanje. Tute městna podpěruja a wudospołnjeja kubłanje a zdžěłowanje w staršiskim domje, wone njemóža a nimaja pak tole narunać. Wone zmóžnjeja džěćom nazho-njenja tež zwonka swójbneho kruha, wone pozbudžeja džěći, sej kroče do wjelestronskosće našeho swěta zwažić.

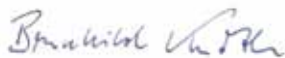
Při wólbje poskitka za kubłanje a hladanje Wašich džěći sće zawěsće na mnohostronske formy a koncepty storčili, kotraž su so w Sakskej wuwili. Wjele džěćacych dnjowych přebywanišćow ma cyle swójske wobsahowe abo pedagogiske čěžišća. Wšitke pěstowske poskitki pak su wjazane na centralny kubłanski nadawk, kotryž je w Sakskej kubłanskim planje zapisany a wot 2005 w Zakonju k spěchowanju džěći w dnjowych přebywaniščach zakótwjeny. Tutón plan njewobmjězuje džěło

jednotliwego nošerja, dawa pak zakład, pučnik a mjenuje wažne kubłanske temy. Wón pokazuje puč hladajo na žadanja šule a kładže nimo toho zakłady za wuknjenje přez cyłe žiwjenje.

Poradzić móže so kubłanje jenož, hdyž staršiski dom a pěstowarnja abo dnjowe pěstowanišćo za jedyn postronk čehnjetej. Tohodla je z naležnosću tutoho zešiwka, Was ze Sakskim kubłanskim planom zeznajomić. Wón njeje katalog wotdžěłajomnych cilow a směrnícow, ale wobsahuje nimo zběrki temow nastorki za pedagogiske džěło kubłarkow a kubłarjow kaž tež hladanskeho personala za džěći. Wuchadžišćo je zakladny nahlad wo džěsću, kotryž jeho sylne stronki wobkedžbuje, kotryž sej džěćo waži jako jónkróćnu mału wosobinu. Džěćo ma so k tomu wukmanić, sej z pomocu dorosćenych a w stajnym kontakće z druhimi džěćimi swój wobraz wo swěće tworjeć a na zakładže pozitiwneho začuća sebjehódnoty swoje móžnosće wupruwować. Dže mjenje wo to, zo dorosćeni džěsću swój žiwjenski wid a

swoje nazhonjenja »nawuča«, ale zo džěćo zhromadnje z fachowymi mocami a z druhimi džěćimi wobsweť wotkrywa. W tutym zešiwku spytamy tole z přikładami předstajeć.

Kubłanski plan je nowe akcenty sadžał a diskusiju wokoło kubłanskich temow a pedagogiskich stejnišćow wožiwił. Mnozy starši su so pozitiwnje k tomu wuprajili. W lětomaj 2010/11 bu Sakski kubłanski plan ewaluěrowany. Wobdžěleni wědomostnicy su jeho aktualitu a skutkownosć potwěrđžili. Wězo sće tež Wy přeprošeni, so z nim rozestajeć. Wažny je předewšěm Waš dobry kontakt k přebywanišću abo k dnjowej maćeri abo dnjowemu nanej. Wužiwać swoje zakonsce garantowane prawo sobuskutkowanja, so na spjelnjenju nadawkow pěstowarnjow a dnjowych pěstowanišćow wobdžěleć. Dospołnu wersiju kubłanskeho plana namakaće na serweru www.kita-bildungsserver.de.

Brunhild Kurth
Sakska statna ministerka za kultus

Pismiki a mjena

Hrajkajo wuknyć, Celina, 5 lět

Wot někotrych dnjow pisa Celina při kóždej składnosći swoje mjeno na papjeru. Wona je jara horda na swoju zamóžnosť a nimoměry zajimowana na pismikach.

Je wutoru rano. Celina přińdže wokoło 8.00 hodź. do pěstowarnje. Kaž tak husto w poslednich dnjach sydnje so za blido a napisa swoje mjeno. Ale džensa čini hišće wjele wjace. Wozmjje sej pisak a swoju popisanu papjerku a wopušći rumnosť z přispomnjenjom »Přińdu hnydom zaso!«. Dam jej hić a čakam wćipna, zo zaso přińdže. Z pódlanskeje rumnosće słyšu, kak sej Celina wot runje dochadźacych staršich jich mjeno napisać da. »Tak kaž ja!«, wona přikazuje. Potom so wotsalli. Po něhdže džesać mjeńšinach je zaso tu a prezentuje mi swoje pismo. Wosom mjenow je Celina nahromadžiła. Dźiwam so a wótře mjena předčitam. Kóždemu, kiž nimo přińdže, pokazuje wona hordže swój pokład. Hdyž sej myslu, zo je Celinina zaběra zakónčena, mje lěpšeho powučí. Wona pyta sej měrne

městno w pódlanskej rumnosći. Tam započina z pisanyimi barbjenčkami wšě samsne pismiki pomolować. Ja posydnju so čicho k njej a jej přihladuju. Spóznaju jeje rjadowanski system a čakam napjata na to, što so stanje. A woprawdže! Hdyž je wšitke mjena wobdžělała, pokaza mi swój wuslědk. »Tónle pismik je jara husto (e), a tónle tež (n), a tónle njeje scyła husto namolowany (c) ...!«

Připoslucham jej kedźbliwje a myslu: »Kajki tole wukon!«

A potom směm tež ja swoje mjeno připisać ...
Katharina B., kubłarka

Wučah z kubłanskeho plana:

»Na tutón kubłanski plan so zložowace předstawy wo kubłanju orientuja so na myslí samokubłanja. Kubłanje rozumi so jako cylostny, wobšěrný proces, kotryž počahuje so na cyłkowne wuwicé wosoby w jeje rozdžělnych wašnjach zaznawanja, mysljenja a jednanja. Kubłanje je po tym wjace hač wuknjenje.«

Na kotre kubłanske zrozumjenje zložuje so Sakski kubłanski plan?

Z pomocu Celinineje situacije při hrajkanju ma so to znazornić.

Kóžde džěćo prócuje so wot wšeho spočatka, sej swój wobswět ze swójskeje mocy a ze swójskimi strategijemi a srědkami přiswojić, z nim do kontakta stupić a nazhonjenja hromadzić: Smy widželi, kak so Celina na přichadźacych staršich wobroća a jich wo napsanje swujich mjenow prosy. Džěći wuknu ze swojeje wole a so při tym wuwijawa. Celina njebu namołwjena, zo by tutu činitosć wukonjała, wona agěruje ze swójskeho pohona a zajima.

Celina wobsedzi, kaž kóžde džěćo, mnohostronske móžnosće zaznawanja, kotrež jej pomhaja, so w swojim žiwjenskim swěće wuznać, jón wuslědźić a za sebje wužiwajomny sćinić. Tak spóznaje Celina, zo su starši za jeje předewzaće wužitni, dokelž móžēja pisać. W běhu jeje zaběry z pismikami nastanje pola Celiny potřeba, mnohe zmyslowe začiče rjadować, kotrež zdadža so najprjedy difuzne a chaotiske. Hladajo na tutu potrebu njedosaha Celinje to »napisać dać« přez staršich. Wona sydnyje so na čiche městno a započnje pismiki po swojim systemje rjadować.

Hižo tule so jasne pokazuje, zo džěći w swojim wuwicu wusahowace wukony zdokonjeja, kotrež zmištruja na individualne wašnje. Při tym wužiwaja swoje dotalne potenciale a kmanosće, w tutym padže pisanje pismikow, rjadowanje předmjetow a komunikowanie. Celina je nětko w stawje, tute kmanosće za swoje předewzaće wjazać: Tak móže na přikład spóznac, zo eksistuja jednotliwe pis-

miki w tutych mjenach w rozdźělnych mnóstwach a wuwija tak swój rjadowanski system. Džěći dyrbjeli, tak kaž Celina, woprawdže předmjety tak dołho kaž trjeba přimać a sej wobhladować směć, zo bychu je móhli zapřimnyć. Tohodla su mnohorazne skladnosće třěbne, zo móhli so wěcy přepytować a jich zmyslej hać na kožu hić. Za to trjebaja džěći wuknjensku wokolinu z bohatymi nastorkami. Kak hłuboko so při tym kóžde jednotliwe džěćo do wotpowědneho wobstatka wědy zanuri, je mj. dr. wotwisne wot časa, kotryž steji džěsću k wuslědženju k dispoziciji, a wot dorosćenych, kotřiž rozsudnje sobu postajaja, kotru wědu smědža sej džěći přiswojić.

Celina měješe dowěru kubłarki, zo by so w domje swobodnje pohibować móhla, wona wobsedžeše dosć časa a materialijow za swoje předewzaće a wona nazhoni podpěru přez sensibelność kubłarki, Celininy cyle swójski kubłanski proces spóznac. Zaleži do dalokeje měry na dorosćenych, hač móže kóžde džěćo swoje móžnosće zwuraznjenja spóznac a dale wuwijać a hač wone ze swujimi »sta rěčemi« swět, sobučłowjekow a sebje samoho rozumić nawuknje. Celina dožiwja při tym wjeselo, derjeměće a spokojenje.

Wona dowoli kóždemu, kiž nimo přińdže, na swój »pokład« hladać. Wona widži zmysł w swojej zaběrje a we tych wěcach, kiž ju wobdawaja. Na tutym zakładže dóstanu činitosće a wěcy za Celinu subjektivny, t. r. individualny wuznam a móža tak lóšo do jeje wobstatkow wědy zańć.

Wšitke džěći wuwijawa swoju identitu w rozestajenju z druhimi džěćimi a dorosćenymi, z předmjetami jich wobdawaceho swěta a wudospołnjeja swoje swójs-

ke kmanosće z kmanosćemi druhich w mjezsobnej wuměnje. Za cyłostne wuwice potrebuja wšitke džeći počesćowanje a respekt dorosćenych, kotřiž měli kaž Celinina kubłarka kmani być, so džiwać, kedžblijwe připosluchać a wukony džeći připóznać. Su potajkim dorosćeni trěbni, kotřiž džěćacej činitosći z wjeselom a wotewrjeni napřečo steja. Pedagogiske skutkowanje na tutej zakładnej poziciji podpěruje džeći w swojim procesu samozdžěłowanja a zmōžni jim, tak kaž Celinje, swoje jednotliwe ideje a plany zwoprawdžeć.

Kak je Sakski kubłanski plan natwarjeny?

W sčěhowacej grafice kubłanskeho plana su kapitly Zakłady, Kubłanske wobłuki a Konteksty předstajene. Sakski kubłanski plan wopisuje šěsć kubłanskich wobłukow (somatiske kubłanje, socialne kubłanje, komunikatiwne kubłanje, estetiske kubłanje, přirodowědne kubłanje a matematiske kubłanje).

Kóždy kubłanski wobłuk wopisuje so po fachowym zawodže z pomocu hłownych zapřiječow, při čimž su tutym hłownym zapřiječam praktiske temy přirjadowane.

Tež hdyž kubłanski plan kubłanske wobłuki diferencowane wopisuje, njesmědža so w pedagogiskim wšědnym dnju mjezsobu izolowane wobhladować, dokelž wotměwa so wuwice džěći kompleksnje. Kubłanske procesy počahuja so stajnje na wjacore wobłuki runočasnje, štož pak njerěka, zo je w kóždej wšědnej situaciji kóždy kubłanski wobłuk w samsnej měrje spóznamny. Wjelestronskosć wuknjenskich situacijow wuruna tutu pozdatnu njerunowahu. Slědowace přikłady maja tole znazornić.

Jědź chłódzić při wentilatoru

Kubłanje při wobjedze – z Luisom, dvě lěće

Wučah z kubłanskeho plana:

»Dorosćeni njewuwjazuja so ze swojeje zamołwitosće, hdyž so kubłanje jako samokubłanje a aktiwna samozaběra džěšća zrozumi. Nawopak: Žiwjenski swět holcow a hólcow a nazhonjenja, kotrež woni w nim činja, formuja jenotliwy wobraz wo sebi samym.«

Je horcy julijski dzeń. Džěci su so k wobjedu wokoło blida zhromadźili. Grisowy wusmuž w šklach so kuri. Runje nakładže sej Luis jědź. Jara kedźbliwje, z wupřestrětej ruku a chutnym mjezwočom balansuje wón čerpawku wusmuža na swój taler. Někotre džěci počnu na swój taler duć. Luis wopta wusmuž a wotpotoži hnydom swoju łžicu z přispomnjenjom »jědź je ćopła« nabok. Jeho přećel Paul čini to po nim.

Luis sedži cyle ćicho a jeho wóčko pučuje k wentilatorej na špundowanju, kiž ma džěcom na tutym horcym dnju trochu wochłódženja skićeć. Fascinowany hlada chwilkku na rotěrrowacy nastroj.

Njejpacy Luis stanje a transportuje swój taler z woběmaj rukomaj dđeržo wěšće k wentilatorej. Won stupi so před njón a hlada wothorjeka na aparat. Kubłarka je wćipna a so praša: »Što ty činiš?«

Luis wotmołwi: »Dyrbi zymne być« a so čapnje. W tutej situaciji wostanje chwilkku sam, ale nic dołho. Lisa a Paul přińdžetaj ze swojima talerjomaj. Tež wonaj chcetaj swoju jědź chłódzić

W tutej wšědnej situaciji dožiwja Luis, zo so jeho ideja, jědź při wentilaroru chłódzić, přewozmje. Tak njenazhoni wón jenož připóznaće přez druge džěci, ale čini tež nazhonjenje, so sam do skupiny integrować a so wot njeje přiwzać móc (socialne kubłanje). Tajke zhromadne dožiwjenja a aktiwity džěci wutworjeja składnosće za komunikaciju, kaž přez rěč (»Dyrbi zymne być«) abo jednanja (Paul čini to po nim) – (komunikatiwne kubłanje).

Hdyž Luis stanje, zo by swóju jědź chłódził, njeje jeho naležnosć, so přećiwu powšitkownje płaćacym wašnjam při blidže přeńć.

Wón chce jěsć a woli za sebje skutkownu

móžnosť chlódženja jědže. Wón přewozmjě zamołwitosć za spokojenje swojich zakładnych potřebow (somaticke kubłanje). Z tym zo kubłarka tutu činitosć dowoli, dóńdže wón k překwapjacej móžnosći, wentilator zasadźić. Wón ma šansu, fyzikaliske wotběhi přepruwować, myslenje w zwiskach so spěchuje (přirodowědne kubłanje). Luis přeslědžuje a wotkrywa sej swój wobswět ze wšěmi zmyslami: słuhać, sej wobhladować, so dótkać ... (estetiske kubłanje).

Dwulětny Luis je hižo kmamy, sej swój taler napjelnić a wobchadza při tym z mnoštwami a wahami. Při transportowanju swjeho talerja wubalansuje wón swoje čěło a dyrbi za to trěbne mocy pohódnoćić (somaticke kubłanje, matematicke kubłanje a přirodowědne kubłanje).

Tele detailowe wobkedźbowanje pokazuje, kajke wšelake wuknjenske nazhonjenja je Luis činił a kak předstajene kubłanske wobtuki w kompleksnym zwisku steja – kubłanje při wobjedźel!

Pisane folije

Ekperimentowanje z materialijemi – wunamakane wot Luca, tři lěta

Wot knjeni N., maćerje Lisy, dóstachmy w poslednim lěću wšelakobarbne folije. Wjeselachmy so jara, zo móžachmy je džěčom jako material poskićić.

Zajimowane přepytowachu džěći najprjedy kajkosće folijow: Kak jara dadža so zhibować? Dadža so poprawom roztríhać? Kak přima so powjerch folije? Móže so přez nju hladać? – Lute prašenja, na kotrež džěći wědylačne za wotmołwami pytachu ...

Hižo po krótkim času słyšachmy je jenož hišće džiwje a cyle zahoriće napřemo rěčeć a rozbudžene diskutować: »Hladaj raz, widžu wšo čerwjene!« – »A ja wšo módre!«

Hišće na samsnym popoždny lěpjachu džěći pisane folije na našu woknowu škleńcu a z kóždej nowej barbojtej foliju wobdźiwachmy zhromadnje nastate barbojte blaki na našim špundowanju.

Někotre dny pozdžišo ...

Je 14.45 hodź., niske zymske slónco mikota jasnje přez naše pisane wokno. Někotre džěći sedža hišće při kofejowym blidže ... Luca je hižo hotowy a stanje. Wón dže sej po stólc, staji jón na přestrijenc před woknom a so sydny. Ale čehodla sydnje so wón z chribjetom před wokno? Njezda so, zo jeho folije wosebje zajimuja. Město toho wobkedźbuje wón kaž připutany barbojte blaki ze swětla na špundowanju. Po krótkej chwili wón stanje a dže po někotre drjewjane klocki a wupjelni z nimi swěčate formy. Što je sej jenož předewzał? Potom sydnje so zaso na swój

Wučah z kublanskeho plana:

»Ludźo, kiž nowe wotkrywaja, předewzachu sej małe wěcy, kiž běchu w swojej problematice wobmjelowane, w slědženskim procesy pak wjele nowych prašenjow zrodźichu. Podobne je to pola džěći, přetož wone su wćipne a dyrjba swójske nazhonjenja z elementami a fenomenami ze swojeje njeposřednjeje přirody, kultury a religije činić.«

stólc a hlada pruwujo na wuslědk swójeho džěta. Tole wospjetuje hišće někotre razy. Ja přihladuju jemu najprjedy ze zadźiwanjom, ale tež ze zahoritósću a spytam wotpohlad jeho jednanja zrozumić.

Mjeztym je 15.15 hodź.; džěći z druhich skupin so přidruža. Nichtó jeho njemyli, ale někotři jemu wćipni přihladuja. Po bértlk hodžiny zwěšćitaj Luca a jeho přecelka Nora, zo su so barbne formy přesunyli. Spytataj za to wujasnjenje namakać a Nora měni, zo je za to hižo widžomny měsačk zamołwity, »dokelž wón slónco wutłóči«. Ale tole myli wobeju jenož mało, přetož za swěćacu awtodróhu hodža so barbojte blaki na špundowanju přeco hišće!

Telko barbow! Što wuskutkuja barby folije? Z poskitkom knjeni N. dóstanu džěći materialije, kotraž je jenož wćipne nječinja, ale je tež pohnuwaja, so z tym rozestajeć. »Widžu wšo čerwjene«, »Widžu wšo módre« ... wucha-džišćo za to je spěšnje namakane. Tak wuwijawa so ideje pola džěći, kotraž njebě ani kubłarka ani knjeni N. předwidžała.

Zakład za džěćace wuskušowanje a pře-

slědjenje tworješe swobodny přistup k materialiej. Za samostatne rozestajenje z materialijemi a technikami dyrjba džěći swobodne rupy za eksperimentowanje dóstać a při tym tež wužitne wužiwanje nazhonić móc. Z přeslědženjom folije nastawa zajim džěći na barbojtych formach na špundowanju. Za někotre dny wubudža barbojte blaki ze swěta zajim džěći. Barbojte formy na špundowanju so nětko z klockami wupjelnjeja a džěći spózna-waja, zo měnjace so zapadowanje swěta tež formy změni (matematiske kublanje a este-tiske kublanje).

Ze zaběry wuchadźace rozmołwy džěći su při tym wažne, dokelž móža wone na hižo wobstejacu wědu a myslenje nawjazować. Při tym njeńdže najprjedy raz wo »prawe« abo »wopačne« wopisowanje fenomena z wobswěta džěći, ale wo wopisowanje ze zapřijećemi ze swójskeho nazhonjenskeho pozadka.

Z barbojtych blakow na špundowanju a rozkładženych klockow móže tajka »swěćaca awtodróha« nastać, za přesunjenje barboj-tych formow je hižo spóznamomny měsačk

zamołwity (socialne kubłanje, komunikatiwne kubłanje, přirodowědne kubłanje a somatiske kubłanje). Hdyž maja džěci při tym sami wu-
jasnjenja namakać, je wažne, zo steja jim
dorosceni po boku, kiž nastorki dawaja a
džěćom za jich eksperimenty dosć časa
přizwola. Džěci podadźa so při tym, podob-
nje kaž slědźacy wědomostnik, na njeznaty
kraj. Tak wuwijawa wone tezy a měnjenja
(»dokelž měsačk slónco wutłóči«), kotrež
wone na jich prawosć přepruwuja a z pomo-
cu kotrychž móžeja zaso nowe tezy wuwijać.
Z tym, zo so kubłarki a tež knjeni N. do
změnenych temow dadźa, zmóžnjeja wone
džěćom, z nimi hromadže wujasnjenja přez
nowe eksperimenty namakać. Na př. zapado-
wanie swětła přez foliju mnohoraznje
wupruwować, foliju pomolować a polěpić,
foliju w rumnosći spowěšeć a rum džělić ...

Swěty wotkrywać

Hród – stworjeny wot Karla, štyri lěť

Čile žiwjenje w džěćacej skupinje: Elsa pyši
meble stwy z pisanymi škleńčanymi kamuš-
kami – Laura, Paula a Caroline su sej na špun-
dowanju molowanske łopjena rozpoložili a
pilnje moluja. Barbojte princesny, kwětki a
slónca su widžeć. W předrumnosći su někotre
džěci pod komandom Felixa hród ze stółčkow,
klockow ze zješčeneje mačizny a ze wšela-
korych wěcow »wobsadźili« a zakituja jón
před imaginarnymi nadpadnikami. Zda so, zo
wopyty wulkeho hrodu na kromje města
skutkowne začišće pola džěci zawostajaja.

Karl dunda po zdaću njerozsudny mjez jed-
notliwymi skupinami tam a sem a je widžom-
nje wjesoly, zo po wěstym času do zahrody
dže. Wonka jeho zaso zetkam: Wón sedži při
pěskowym kašćiku, před sobu wjacore bowčki
a wulki kašćik z pisanej molowanskej krydu za
puće.

Wón rybuj so napinajo krydu w čajowej
křidce, tak zo so drobný krydowy proch do
małych bowčkow sypota – róžojty, njebjomó-

dry, zeleny, wioletny a oranžowy. Lědma mje pytnje, hdyž so k njemu sydnu. Wón rybuje, jachli a tam a zas čolo moršći, hdyž so ze swojimaj małymaj rukomaj wotsunje. Cyłu chwilu jemu přihladuju. Bowčki so pjelnjeja. »Chčeš sej ty barby zhotowić?«, so prašam. Karl třase jenož z hlówu, wón drje nima chwile ze mnu řečeć ...

Potom – Karl donjese bowčki k wulkej pěskowej hromadze w pěskowym kašćiku a posypuje ju nětko nutrnje z pisanym krydowym próškom. Róžojte kruhi, zelene a njebjomódre smuhi, wioletne a žolte blaki a oranžowe blečki nastanu. »To je hród«, praji wón mi.

Wučah z kubłanskeho plana:

»Zapřijće »estetiske« wužiwa so husto w zwisku z idealemi rjanosće, wone pokazuje pak tež na zamóžnosć začuwanja a jeje funkcije. W dalším zmysle wobsahuje wone harmoniju přirody a wumělstwa a runowahu čłowječich zmysłow. Pola hólcow a hólcow zwuraznja so tole na příklad w tym, zo we wobrazach mysla a zo chcedža tute předstawy estetiske zwuraznić.«

Tute mnohe začišće při wopyće hrodu su pola džěci teje skupiny cyle rozdžělné ideje, fantazije a aktiwity wubudžili. Tak móžemy wobkedźbować, kak so dožiwjene při hrajkanju džěci rozdžělnje předžěla. Kóžde džěčo předžěluje hižo nazběrane nazhonjenja z jemu přislušnej fantaziju. Při tym kombinuje znatu temu a z tym tež wobstajacu wědu z nowymi temami a nowymi wobsahami,

kotrež nastachu po wopyće hrodu, na mnohorazne wašnje. Tute rozdžělné wobdžělanje wotblyšćuje so w diferencowanych a kreatiwnych wurazowych formach džěci; na př. při zaběrje z materialijemi a předmjetami (pisane škleńčane kamuški) abo při zanurjenju do wšelakich rólow (princesna, ryčer). Wo mjesobnej wuměnje džěci, na příklad při »zakitowanju« hrodu, njewuměnjeja sej jenož nazběrane nazhonjenja, ale tež wobstajacu wědu a rozdžěrjeja ju na hrajkace wašnje.

Karl měješe pěsk, barbojtu krydu – a wuranžěrowanu kuchinsku křidu. A wón ma »wobrazy«, kotrež jako nazhonjenski skład we sebi nosy: wot dožiwjenjow doma, pola džěda a wowki a wězo tež wot zhromadnych předewzaćow z džěćimi a kublarku z pěstowarnje. Na tutym zakładze wobdžěluje wón temu hród na swoje indiwiduelne wašnje.

Wón rjadowaše krydu po barbach (estetiske kublanje). Wón wotličil sej telko bowčkow, kelkož měješe barbow (matematiske kublanje), a wón bjerješe wulke napinanje na so (somatiske kublanje a socialne kublanje), zo by z pomocnymi srědkami barbojty proch zhotowił: zaměrnje, wutrajnje a přewšo koncentrowany. Ze słowami »to je hród« pokazuje, kak hordy je a spokojom ze swojej činitosću.

Konteksty

Na předchádzacych stronach předstajichu so z pomocu přikładow ze wšědných situacijow džěći kubłanske zrozumjenje Sakskeho kubłanskeho plana a w kubłanskim planje pomjenowane kubłanske wobłuki. Snano nastanje při čitanju začišć, zo wotběži kubłanje džěći bjez wuwzaća same wot so, zo wone jenož wot džěći wuchadža a zo su dorosćeni při tym mało aktiwni. Je to woprawdže tak?

Wotmołwa na tute prašenje wjedže nas ke kapitlě 3 Sakskeho kubłanskeho plana, kotryž zaběra so wosebje z nadawkami kubłarkow w džěćacych dnjowych přebywaniščach a w dnjowych pěstowaniščach. Po tym wobsteji hlowny nadawk pedagogických fachowych mocow w tym, samoaktiwnje kubłanske procesy džěći zmóžnić z tym, zo kubłanske procesy wobkedžbują a dokumentują, wotpowědne ramikowe wuměnenja stworja, metodisko-didaktiske rozsudy tworja kaž tež ze wšěmi na zdžěłowanskim procesu wobdžělenymi kooperuja.

Wobkedžbowanje a dokumentacija

Zakład za pedagogiske džěło je wobkedžbowanje kubłanskich procesow džěšća. Při tutym wobkedžbowanju njesteji na přěnim městnje prašenje, hač wobsedža džěći konkretne kmanosće a hač tute přeco starobje wotpowěduja. Wjele bóle dže wo připóznawace a hódnoćace wobkedžbowanje, w kotrymž so resourcy, sylne stronki a wuwicowe procesy kóžděho jednotliwego džěšća zwěšćeja.

Tež hdyž eksistuje wulka ličba wobkedžbowanskich formow, tak maja wone přeco zaměr, temy a zajimy džěći spóznać a zapopadnyć. We wuslědku zwěšćenjow njenastanu žane wot situacije wotwisne testowe hódnoćenja, ale za kóžde džěćo jara rozdžělnje wuknjenske stawiznički w konteksće wšědných situacijow.

Tak móže kubłarka indiwiduelne wuwianske procesy spóznać a spěchować. Zo móhli so wuwicowe kročele pola džěći sćěhować a jich kubłanske procesy lěpje zrozumić, je wažne, zo kubłarki dokumentaciske postupowanja zasadžeja. Dokumentacija wobkedžbowanja tworja zakład za kontinuowanu wuměnu kubłarkow mjezsobu, z džěćimi kaž tež z jich staršimi.

Za dokumentaciju wuwicowych kročelow pola džěći hodža so rozdžělnje formy dokumentacije zasadzić. To móža na přikład zwuraznjenja a jednanja džěći być, kotrež so jako stawiznički napisaja, skicy abo fotowe serije kaž tež wutwory wot

džěči. Mjezsobna wuměna wo tym skića wšěm wobdźělenym składnosć zhonić, kak sej džěči swět přiswojeja, a da džěcom móžnosć, wo swojich zaběrach a zwuraznjenskich formach powědać. Tajka zhromadna wuměna tworí zakład za spěchowanje džěsćowskeho wuwěća.

Na to natwarjejo wutworja so ramikowe wuměnenja za džěsćowske kubłanske procesy:

- Wědome wuhotowanie kubłanje pozbudźowacych rumnosćow,
- rjadowanie wšědneho dnja, w kotrymž spožči so džěcom dosć časa, swobodnych rumow a samostatnosće, a
- metodisce wjelestronske pedagogiske džěto kubłarki, kotraž swójsku aktiwitu džěsća wužaduje, kubłanske procesy přewodźuje a zhromadne žiwjenje w džěčacej skupinje moderěruje.

Mała sekwenca při hrajkanju ze wšědneho dnja Celiny, wobkedźbowana a napisana wot kubłarki, da nam spóznać, što bě Celinje w tym woko- miku wažne. Kak móže so Celina při dalšich wuknjenskich procesach podpěrować? Z čim zaběra so Celina doma? Tajke a podobne prašenja pomhaja kublarce, w dialogu ze staršimaj nowe wužadanja za Celinu namakać, na přikład materialije kaž pisansku mašinu z pódlanskeje stwy, kołkowy kašćik, nowiny a knihi, abo nazho- njenske rumnosće kaž na přikład

biblioteka, pismiki pytać při městnje (A kaž apoteka ...). Při wuběrje tutych materialijow a jednanskich rumow ma kubłarka začišć, zo płáči Celinineje zajim pismikam.

By pak tež móžno było, zo so barbam a formam přiwobroči. Poskitk by so potom wotpowědnje wudospołnił. Wo wužiwanju poskićeneho materiala rozsudźi džěčo same.

Wuknjenje wotměwa so w zažnym džěčatstwje při hrajkanju. Je to za džěči činitosć ze swójskej hódnotu, kotraž njeda so hišće w zmysle »wočerstwjenje« abo »swobodny čas« wot džěla abo wuknjenskich zaběrow wotmjezować. Hrajkanje, jako hłowna přiswojenska zaběra džěči, je najbóle kompleksna wuknjenska forma. Wone skića młodemu čłowjekej móžnosć, samoaktiwny a samoorganizowany slědźić, sej zdobywać kaž tež eksperimentować. Za džěči je to aktiwne rozestajenje a přiswojenje socialneho, rumnostnomaterielneho a přirodneho wobswěta.

Při tutej zaběrje agěruja džěči wulce motiwowane na swojich temach, eksperimentuja z rólemi a materialijemi, wuknu procesy planować, swoje předewzaća přesadźeć a wo podatym komunikować. Z tym přiswojeja sej klučowe kompetency (na přikład teamakmanosć, kmanosć problemy rozrisać, kmanosć ke komunikaciji), kotrež za start do šule a za dalše žiwjenje trjebaja. Při hrajkanju zezna-

jomja so z hranicami a prawidłami, wuknu tute wujednać, je same dodžeržeć a na jich dodžerženje džiwać.

Nimo hrajkanja steja pak džěcom we wšědnym dnju tež druge dalewjeduce wuknjenske formy k dispoziciji. Při projektach na přikład móže džěčo na hrajkece wašnje wuknyć, swojskim prašenjam scěhować, swoje zajimy zwuraznić, projekty sobu planować, sobu zwoprawdžeć a so na rozsudowych procesach wobdžěleć. Tež w projektowym džěle njepředpodawa kubłarka žane rozrisanja, ale wona podpěruje džěci při pytanju za wotmołwami. Na tute wašnje so džěcom na jednanje wusměrjene wuknjenje zbliži, wone dožiwjeja situacije, w kotrychž móžeja hižo nawuknjene nałožować a zwiski wutworjeć. Džěci njewuknu na tute wašnje jenož metody k přiswojenju wědy, wone tež zwučuja mjezsobu kooperować a wšelake měnjenja dopušćeć.

Starši su najwažniše wosoby w žiwjenju džěci. Woni su přeni komunikacy partnerojo a ći ludžo, ke kotrymž džěci najintensiwniši počah wudžeržuja. Tutón počah dawa džěcom wěstotu a škit. Jenož na tutym zakładže móža wot přenjeho žiwjenskeho lěta sem wuknyć a nazhonjenja zběrać, kotrež pozdžišo do džěčaceho dnjoweho přebywanišća sobu přinjesu a stajnje rozšěrjeja. Při tym je za džěčo wažne, zo móže počah k nowej orientaciskej wosobje natwarić a zo swójba a pěstowarnja zhromadnje zamołwitosć za wuwice džěsća přewozmjetej.

Zo bychu so poradžene přechody wutworić móhli, je wažne, zo so na zdžěłowanskim procesu wobdžěleni wo zdžěłowanske partnerstwo prócuja a je pěstuja. Přeni džen w džěčacym dnjowym přebywanišću abo přeni šulski džen je składnosć, kotraž ma w žiwjenju džěsća wulki a daleko sahacy wuznam.

Tež hdyž dyrbyja so nazhonjenske rумы z přiběracej starobu džěči rozšěrjeć, njezapočínaja so přihoty na šulu hakle w poslednim pěstowarskim lěće. Džěči na šulu přihotować rěka wosebje, změnu džěsća wot pěstowarnje do zakładneje šule aktiwnje podpěrować. Ma-li so tutón přechod poradzić, dyrbyja sej kubłarki, wučerki zakładneje šule a štarši wo swojich wočakowanjach wuměnjeć a runoprawnje na tworjenju přechoda sobu skutkować.

Runoprawne rjadowanje přechoda rěka mj. dr. za džěči:

- nowe wuknjenske a žiwjenske rумы zeznać,
- styki nawjazać a
- přiswojenu wědu a klučowe kompetency nałožować móc,

za dorosćenych pak:

- wotběhi džěsćoweho wuwica spóznać a k tomu partnersku wuměnu pěstować,
- na to natwarjejo temy za džěči namakać, kotrež do wobdžěłanja zhromadnych projektow wuběža.

Sakski kubłanski plan njezrozumi so jenož jako džěłowy zakład za pedagogiske fachowe mocyw džěčacych dnjowych přebywaniščach a dnjowych pěstowaniščach, ale tež jako orientaciska pomoc za staršich, zo by so zhromadna zdžěłowska zamołwitosć zastupowała a zdžěłowska partnerstwo praktikowało.

Što woznamjenja, Sakski kubłanski plan přesadzić?

- Džěči smědža same přiběrajcy zamołwitosć za spjeljenje swojich zakładnych potrebow přewzać.
- Džěči disponuja nad swobodnymi rumami, časom a dosahacymi móžnosćemi za hrajkanje.
- Zaměry pedagogiskeho džěła formuluja so na zakładže indiwiduelneho wobkedźbowanja jednotliwych džěči a džěčacych skupin.
- Na zakładže dokumentacijow tematizuja so w prawidłownych rozmołwach ze staršimi wuwicowy staw džěsća, jeho zajimy a potrebnosće.
- Wokolina džěči je tak wuhotowana, zo móže so kóžde džěčo swojim žiwjenskim potrebam wěnować a so při tym wužaduje.
- Džěči swój wšedny dzeń sobu postajeja a přewozmu za to tež zamołwitosć.
- Přihoty na šulu zrozumi so jako wuknjenje, kotrež započina so z narodženjom.
- Wobsteji zwólniwosć, ze wšěmi na zdžěłowskim procesu wobdžělenymi hromadže skutkować.

Wudawaćel:

Sakske statne ministerstwo za kultus
Referat 36 Džěćace dnjowe
hladanje a socialne powołanja
Carolaplatz 1, 01097 Dresden
Telefon za wobydlerjow: +49 351 5642526
E-mailka: info@smk.sachsen.de
www.bildung.sachsen.de

Tuta brošura nasta w Krajnym džělowym kruhu za
kubłanski nadawk ze sobuskutkowanjom tutych
wosobow:

Ruth Beyer, nawodnica pěstowarnje Martinstraße,
Kamjenica; Madleine Ehrlich, nawodnica pěstowarnje
„Sörnewitzer Kinderwelt e.V.“, Coswig; Maria Hackel,
fachowa poradźowarka, młodžinski zarjad Lipsk; Bärbel
Höhne, nawodnica pěstowarnje „Knirpsenland“, Mišno;
Brigitte Kittel, fachowa poradźowarka Solidar-Sozialring
GmbH, Zwickau; dr. Susanne Kleber, wědomostna
sobudźěłačka, fakulta kubłanska wědomosć, TU
Drježdźany; Beate Nobis, nawodnica pěstowarnje
„Kinderhaus Leubnitz e. V.“, Drježdźany; Angelika
Scheffler, fachowa poradźowarka, krajny młodžinski
zarjad; Ina Schenker, wědomostna sobudźěłačka, Ew.
wyšoka šula za socialne džěło Drježdźany (FH); Brigitte
Wende, zastojnska radźičelka, Sakske statne ministerstwo
za kultus a sport, Marion Wolf, nawodnica pěstowarnje
„Mäuseburg“, Waldkirchen; Eike Zwinzscher, nawodnica
pěstowarnje „Pustebblume“, Frankenberg
a z podpěru džěćacych dnjowych přebywanišćow:
pěstowarnja „Mäuseburg“, Waldkirchen; pěstowarnja
„Sörnewitzer Kinderwelt e. V.“, Coswig; pěstowarnja
„Pustebblume“, Frankenberg; pěstowarnja Lichtenstein

Redakcija: Marie-Luise Spiewok, referentka. Sakske
statne ministerstwo za socialne a škit konsumentow

Lektorat: Rahel von Wroblewsky

Wuhotowanje: Tania Miguez, Jens Klennert

Grafika: Denny Winkelmann

Fota: Kita Frankenberg, Kita Waldkirchen, Kita Coswig

Nakład: 3000 eksemplarow

Ćišć: Druckerei Thieme, Mišno

Redakciski kónc: December 2012

Tónle ćišćany spis móže so bjezpłatnje skazać pola:
Zentraler Broschürenversand
der Sächsischen Staatsregierung
Hammerweg 30, 01127 Dresden
Telefon: +49 351 2103671 abo +49 351 2103672
Telefaks: +49 351 2103681
E-mailka: publikationen@sachsen.de
www.publikationen.sachsen.de